

УДК 159.9

В. В. Вишньовський, к.психол.н.; М. З. Корінь

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна)

ЕМОЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

V. V. Vyshnovskyi Ph.D, M. Z. Korin

EMOTIONAL ENVIRONMENT OF PRESCHOOL CHILDREN AS A FACTOR IN MENTAL DEVELOPMENT

У сучасному світі, коли дорослі все більше зосереджуються на фізичному та пізнавальному розвитку дітей, вони часто забувають про важливість їх емоційно-особистісного розвитку, але ж він безпосередньо впливає на їх психологічне та соціальне благополуччя.

У дітей часто спостерігаються недостатньо розвинуті навички розпізнавання та описування своїх емоцій, а також вираження свого емоційного стану в соціально прийнятний спосіб перед оточуючими та близькими. Це призводить до конфліктів у дитячих групах та міжособистісних сімейних відносинах. Відповідно в дітей дошкільного віку з'являються внутрішньоособистісні проблеми, такі як тривожність, гіперактивність, сором'язливість, агресивність, замкнутість та інші.

Передшкільний період є унікальним та неповторним періодом емоційного розвитку людської особистості. Власне почуття та переживання дитини стають більш складними та диференційованими. Досить активно формуються і морально-етичні, і інтелектуальні та естетичні категорії, такі як добрий-злий, хороший-поганий, гарний-негарний та інші. Розвиваються почуття власної гідності, також справедливості, сорому, гумору, формується вміння поставити себе певним чином на місце іншої людини та співпереживати з нею. Емоційні переживання набувають все більш вербалізованого характеру, наприклад, "Я ображений на тебе". Дуже яскраво виявляються симпатії та антипатії, виникає потреба у визнанні, розумінні, схваленні, підтримці та любові [2].

Вивчення емоцій дошкільнят в українській психології пов'язана з іменами наступних вчених: Г. Вартанян, М. Грот, В. Зеньківський, М. Ланге, І. Сікорський, Є. Петров.

Важливим новоутворенням в емоційній сфері дітей дошкільного віку є те, що вони відчують можливість реакції дорослих на свої дії та поведінку. Таким чином, емоції дошкільників включаються у важливий компонент внутрішніх механізмів, що гарантують субординацію мотивів [4]. Вираження емоцій дошкільників також істотно змінюється в міру того, як вони поступово оволодівають виразними формами емоційної експресії – інтонацією, мімікою, пантомімікою, жестами, позою, рухами, усмішкою – і навичками придушення бурхливих і різких форм емоційної експресії. Оволодіння цими засобами виразності також допомагає дітям краще розуміти емоції інших людей і вивчати "мову" емоцій, прийняту в суспільстві. Оскільки діти дошкільного віку вже певною мірою оволоділи емоційною експресією, прояв певної емоції не обов'язково означає, що ця емоція була пережита. Дошкільнята мають очікування (антиципації) певних емоцій, які впливають на їхню мотивацію і коригують плани поведінки та діяльності [3].

У дітей дошкільного віку розвивається співчуття, інтерес до близьких, почуття обов'язку, взаємопідтримки та чуйності. Вони вчаться розуміти власні емоції, а також емоції інших людей. Дошкільнята починають розпізнавати емоційні стани за виразом обличчя, мімікою, жестами і позою. Діти розуміють основні емоції (наприклад, радість, гнів, смуток, біль) краще, ніж їхні відтінки. Дошкільнята можуть співпереживати

літературним персонажам, розігрувати та передавати різні емоційні стани в рольових іграх.

Високі почуття як фундаментальна характеристика особистості зазнають значних змін. Змінюється їхня динаміка та зміст, почуття стають стійкішими та глибшими. Важливу роль у розвитку цих почуттів відіграють рольові ігри. Високі почуття можуть бути моральними (переживання, що виявляють ставлення до суспільних подій, їх учасників і самого себе (почуття обов'язку, гордості, самоповаги), естетичними (переживання, що виникають в результаті сприйняття естетичних цінностей і взаємодії з ними), пізнавальними або практичними (переживання, що виникають в результаті пізнавальної діяльності, її успіхів і невдач, труднощів у здійсненні) [1].

Естетичні переживання дітей, з одного боку, пов'язані з включенням мови в когнітивні та особливо емоційні процеси, що призводить до інтелектуалізації, а з іншого боку, тісно пов'язані з етичними поняттями, зокрема, з етичними поняттями. Пізнавальна діяльність дітей забарвлена інтенсивними переживаннями і має для них особливу цінність. Відкриваючи нові властивості предметів або знаходячи пояснення таємничим і незрозумілим природним явищам, діти відчувають радість, задоволення від відкриття, цікавість і допитливість, які стають цінностями на все життя. Завдяки емоційній підтримці пізнавальна діяльність стає цінною для дитини, і вона прагне її продовжувати. Інтелектуальні емоції характеризуються стимулюючим впливом на пізнавальну діяльність. Ці емоції у дітей дошкільного віку позитивно впливають на шкільний період. Уявлення про красу і потворність у власній поведінці дитини асоціюються з добром і злом і є джерелом етичних почуттів. У своїх малюнках діти передають своє ставлення до позитивних персонажів через детальне зображення позитивних героїв у різних кольорах. З іншого боку, погані персонажі залишаються в обмеженому діапазоні кольорів і зображуються або як чорні крапки, або як безформні образи, такі як заплутані клубки чорних ниток [5].

Усі види діяльності дітей – праця, творчість, гра, спілкування з дорослими та однолітками – сприяють їхньому емоційному та афективному розвитку. Водночас змінюється роль емоцій у діяльності дітей дошкільного віку. Якщо раніше головним критерієм була оцінка дорослих, то тепер вони відчувають задоволення від надії, що їхня діяльність призведе до позитивного результату або поліпшить настрій інших. Дошкільнята можуть порівнювати результати своєї спільної діяльності та прагнути до оригінальності [6].

Тому діти дошкільного віку, по суті, є “в'язнями емоцій”, оскільки не можуть контролювати свої емоції. Емоції виникають і швидко зникають. Основним аспектом розвитку емоційної сфери дітей саме дошкільного віку, особливо старшого, є поява здатності керувати емоціями. Коли емоції стабілізуються, вони набувають значної глибини, формуються моральні, естетичні та пізнавальні почуття.

Література

1. Дуткевич Т. Дитяча психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 424 с.
2. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія. Київ : Академія, 2020. 224 с.
3. Коропецька О.М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. Київ : КНТ, 2018. 438 с.
4. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. К.В. Седих. Полтава : Астроя, 2018. 342 с.
5. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Паська О.В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 376 с.
6. Чеботарева А. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Харків : Кенгуру, 2020. 256 с.